

**VLAAMSE
GEMEENSCHAPSCOMMISSIE**

DE RAAD

DISCUSSIONOTA

betreffende de meerwaarde van snoezelruimtes in Brussel

ingediend door mevrouw Carla DEJONGHE

1 Maatschappelijke context

Als bruisende stad beschikt Brussel over een ruim vrijetijdsaanbod. Het is echter niet voor elke groep vanzelfsprekend om aan deze activiteiten deel te nemen. Zo hebben personen met een handicap ook nood aan aangepaste vrijetijdsbesteding. De meeste reguliere vrijetijdsactiviteiten zijn echter niet aangepast aan de fysiek-motorische, mentale, sensorische of meervoudige beperkingen van personen met een handicap. Bovendien bestaat er slechts een bijzonder klein aanbod aan specifieke vrijetijdsactiviteiten voor deze groepen. Dit alles is een gevolg van het feit dat het gehandicaptenbeleid zich doorgaans beperkt tot het pure verzorgingsaspect. Voor personen met een handicap maakt vrijetijdzorg echter een integraal deel uit van de welzijnszorg.

Snoezelruimtes in Brussel zouden een mogelijk antwoord kunnen bieden op de regelmatige vrijetijdsbehoefte van zowel de zorgbehoevende als de zorgverleners. Deze laatste staan namelijk onder voortdurende druk en hebben regelmatig baat bij een ademruimte. Zorgverleners die werken met dementerenden worden in hun job bijvoorbeeld dagelijks geconfronteerd met apathisch, depressief en zelfs agressief gedrag. Snoezeltherapie creëert voor zorgverleners ademruimte aan de hand van het positief effect dat het sorteert op de stemming en het gedrag van zorgbehoevenden. Met andere woorden, snoezelen biedt een meerwaarde aan zowel personen met een handicap als aan hun onmiddellijke omgeving.

2 Begripsbepaling: wat is snoezelen?

Ideeën in verband met snoezelen, ook wel zintuigactivering genoemd, werden al in 1966 voor het eerst beschreven door de Amerikanen Cleland en Clark. Beide pioniers experimenteerden met 'sensorische cafetaria'; ruimtes uitgerust met sensorische materialen die allerlei prikkels stimuleren. Dit idee van een sensorische omgeving is in 1974 overgenomen door het ontspanningscentrum 'Huize Haarendael' in Haaren, in de provincie Noord-Brabant in Nederland. Het centrum richtte een ontspanningsruimte in voor personen met een mentale handicap die aansloot bij hun zintuiglijke ervarings- en belevingswereld; een snoezelruimte. In

centrum ‘De Hartenberg’ in Ede (Nederland) ontwikkelden Ad Verheul¹ en Jan Hulsegge een begrip voor deze activiteiten door de begrippen doezelen (= rusten en ontspannen in een geborgen sfeer) en snuffelen (= actief op ontdekking gaan) aan elkaar te koppelen. Sindsdien geldt de term ‘snoezelen’ als internationale standaarduitdrukking.

De term snoezelen werd oorspronkelijk enkel gebruikt in de context van de zorgverlening aan dementerende mensen en verstandelijk gehandicapten en in het buitengewoon onderwijs. Tegenwoordig wordt het snoezelen echter herontdekt als een nuttige manier om te ‘onthaasten’. Bij het snoezelen combineert men doorgaans aangepaste hulpmiddelen met een verzameling van sfeermateriaal gericht op een selectief aanbod van prikkels (tactiel, vibratorisch, visueel en auditief). Op die manier probeert men toegang te vinden tot de leefwereld van de zorgbehoevende en overactieve, onrustige en gespannen personen te ontspannen. Bovendien leren zij zich op een ongedwongen manier te uiten en open te stellen.

“Snoezelen is een benaderingswijze om door middel van actieve en bewuste zintuigstimulering een ingang te vinden in de belevingswereld van een cliënt, met als doel het welbevinden te vergroten. Snoezelen kan zowel ontspannend als activerend worden ingezet. De positieve effecten blijven een tijd na het snoezelen nog merkbaar en kunnen ook worden ingezet bij de dagelijkse benadering van de cliënt.”²

3 Snoezelen: wat zijn de effecten?

De Nederlandse Ilse Achterberg introduceerde snoezelen voor demente ouderen al 20 jaar geleden in een verpleeghuis in Amsterdam. Ondertussen opende zij zelf een verhuurbare snoezelruimte in Weesp (Nederland). Volgens Achterberg zijn de effecten van snoezelruimtes de volgende: *“Mensen die door hun handicap of ziekte helemaal naar binnen zijn gekeerd, maken weer contact met hun verzorger of familie. Weer oogcontact te hebben, een antwoord te krijgen*

---

¹ De Nederlander Ad Verheul, die in 1986 het boek ‘*Snoezelen, een andere wereld*’ uitbracht, wordt door velen beschouwd als de grondlegger van het snoezelen.

² “*Nederlands grootste verhuurbare snoezelruimte geopend in Weesp*”, In: Weesper Nieuws, woensdag 27 juni 2007, p. 5

*op een vraag, zomaar een reactie! Dat is zo belangrijk voor de directe omgeving. Agressief gedrag wordt minder en ook onrust neemt af.”*³.

Snoezelkundigen wijzen op volgende gunstige effecten: het kan verveling helpen tegengaan, zintuiglijke waarneming verdiepen en contact bevorderen, het ik-besef en de sociale vaardigheden vergroten, isolement wordt doorbroken en er wordt aangezet tot beweging en ontspanning. Dat laatste is wel verschillend van persoon tot persoon.

In het rusthuis 't Meiland in Sint-Truiden stelt men zelfs vast dat sommige senioren minder kalmerende medicatie nodig hebben doordat ze helemaal tot rust komen in de voorziene snoezelruimte.⁴

Wat betreft de effecten van snoezelen dienen we te benadrukken dat de techniek een positieve invloed heeft op zowel de personen met een handicap als op hun onmiddellijke omgeving (verzorgers, ouders, opvoeders, leerkrachten, ...). Dit is ook evident: een toegenomen welbevinden van een persoon met een handicap of een dementerende senior, zal ook een rechtstreeks positief gevolg hebben op zijn omgeving en zijn zorgverstrekkers. Snoezelen stelt sociale relaties en emotionele beleving centraal, wat leidt tot een kwalitatieve levensverbetering en een betere integratie.

In feite bestaan er 2 soorten benaderingen: een 24-uurs snoezelen en snoezelen in een aparte ruimte. Onderzoek toont aan dat snoezelen, en dus het prikkelen van zintuigen, als activiteit in een aparte snoezelruimte een positief effect heeft op de stemming en het gedrag van personen.⁵ De integratie van snoezelen in de 24-uurszorg heeft evenwel een langer durend positief effect⁶. Daarom is het nuttig om zorgverleners snoezelopleidingen/-workshops aan te bieden zodat ze de

---

³ “Nederlands grootste verhuurbare snoezelruimte geopend in Weesp”, In: Weesper Nieuws, woensdag 27 juni 2007, p. 5.

⁴ “Senioren relaxen in snoezelruimte.” In: Het Laatste Nieuws, 15 april 2009, p. 19.

⁵ Proefschrift van Julia van Weert (2004): “Multi-sensory stimulation in 24-hour dementia care. Effects of snoezelen on residents and caregivers”.

⁶ Van Weert, J. et. al. Effects of snoezelen, integrated in 24h dementia care, on nurse-patient communication during morning care. In: *Patient Education and Counseling*, Volume 58, Issue 3, Pages 312-326

techniek ook in de dagdagelijkse zorg kunnen integreren. Snoezelruimtes zijn de locatie bij uitstek om dergelijke cursussen te organiseren.

De implementatie van het snoezelzorgmodel in de dagdagelijkse praktijk van zorgverleners impliceert een overgang van een taakgerichte zorg naar een bewonersgerichte zorg. Enkel zo kan de zorgverlener de zintuigactivering afstemmen op de behoeften en mogelijkheden van de zorgbehoevende en meegaan in diens belevingswereld. Tijdens een proefproject in een Nederlands verpleeghuis voor dementerenden, opgezet in het kader van het proefschrift van Julia van Weert (2004), hield de overgang naar een bewonersgerichte aanpak ondermeer volgende veranderingen in:

- Op organisatorisch vlak werd de strikte dagplanning van de zorgverleners vervangen door het 'loslaten van de klok'. Eén op één zorg volgens het snoezelmodel vereist namelijk het volgen van het tempo van de zorgbehoevende.
- Op communicatief vlak stelde men een toename vast van zowel verbale als non-verbale communicatie tussen de verzorgenden en de bewoners. Zo was er een toename van het aankijken van de bewoners, het affectief aanraken en het lachen. Daarnaast was er verbaal een stijging in het voeren van sociale praatjes, het geven van bevestiging, het praten over zintuigactivering, het geven van informatie over de ochtendzorg en het faciliteren van autonomie (mening geven, keuze maken, etc.).
- Op het vlak van de attitude van de verzorgenden was er een toename van positief gedrag, in de praktijk hield dit onder andere in: aansluiten op de mogelijkheden van de zorgbehoevende, erkennen/respecteren, meegaan in de belevingswereld en empathie tonen en zintuigprikkeling. Voorbeelden van negatief gedrag zijn: negeren, betuttelen/infantiliseren, niet ingaan op wensen/initiatieven van de zorgbehoevende en sneller gaan dan de bewoner aankan.

Een bezoek aan een snoezelruimte op regelmatige basis kan zorgverleners een beter inzicht geven in welke zintuigprikkelers het beste effect hebben op welke personen. Met andere woorden, het bezoeken van snoezelruimtes in combinatie met de implementatie van een aantal snoezeltechnieken in de zorg van dementerenden en personen met een handicap zullen het positief effect van snoezelen vergroten en verlengen.

4 Snoezelruimtes

4.1 Vlaamse cases

Een goede snoezelsessie vereist een aangepaste snoezelruimte. Aangename prikkels moet men immers aanbieden in een sfeervolle omgeving. Een dergelijke ruimte mag geen storende elementen bevatten zoals geluidsoverlast, moet comfortabel en tochtvrij zijn en een behaaglijke temperatuur van ongeveer 21°C hebben. Dingen die we bijgevolg vaak terugvinden in snoezelruimtes zijn: rustgevende muziek, dekens, kussens, dimlichten, lavalampen, massageapparatuur, trilstoelen, waterbed, enzovoort.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de brede waaier aan initiatieven die in Vlaanderen reeds gerealiseerd zijn op het vlak van snoezelen. We hebben slechts enkele Vlaamse voorbeelden geselecteerd die de diversiteit van de bestaande snoezelruimtes weergeven, gaande van snoezelruimtes in rusthuizen tot openlucht snoezelkermissen voor kinderen. De twee meest uitgebouwde snoezelruimtes die zijn opengesteld voor het publiek zijn het Vlaams-Brabantse ‘Het Balanske’ in Tielt-Winge en ‘t Mankement’ in Zellik. Beide snoezelruimtes worden gefinancierd en gesubsidieerd door de provincie Vlaams-Brabant.

Organisatie	Aanbod	Doelgroep
Vrijtijdszorgcentrum Het Balanske in Tielt-Winge	Snoezelruimte & -speeltuin	Gezinnen met een persoon met een handicap
Rusthuis 't Meiland in Sint-Truiden	Snoezelruimte	Dementerende rusthuisbewoners
Kinderdagverblijf 't Sloeberken in Gent	Snoezelruimte	Kinderen en begeleiders
Paardenmelkerij 't Snoezelhof in Zoersel	Snoezelsessies met paard of pony	Kinderen met gedrags- en angststoornissen en/of een handicap
Het Kortrijkse Stella-Maris instituut in samenwerking met de Kortrijkse jeugddienst en de Stichting Vlaamse Schoolsport	Jaarlijkse snoezelkermis	Alle kinderen
Jeugdtp vzw uit Aalst	Mobiele snoezelruimte en verhuurbare snoezelkoffer voor thuisgebruik	Kinderen en jongeren

4.2 Buitenlandse cases

Een (weliswaar nog onvolledige) internationale lijst van de gerealiseerde snoezelruimtes⁷ toont aan dat snoezelen zich wereldwijd heeft verspreid. Naast verschillende initiatieven in Nederland, volgens velen de bakermat van de snoezeltherapie, vinden we ook snoezelruimtes in Denemarken, Noorwegen, het Verenigd Koninkrijk, Brazilië, de Verenigde staten, India en Jeruzalem terug op de lijst. We lichten er enkele uiteenlopende voorbeelden uit:

- De verhuurbare snoezelruimte **'Het Snoezelrijk'** in Weesp (Nederland) kent een oppervlakte van ruim honderd vierkante meter en is ingedeeld in vier snoezelhoeken

⁷ <http://www.worldwidesnoezelen.com/content/view/506/243/>

volgens het thema van de vier jaargetijden. Het snoezelbelevings- en educatiecentrum richt zich sinds 2007 op alle denkbare cliëntengroepen, jong en oud, met een verstandelijke en/of lichamelijke beperking. Zorgverleners kunnen er eveneens snoezelopleidingsprogramma's volgen.

- Het openbare snoezelcentrum '**Snoezelhuset**' in Maribo (Denemarken) biedt al sinds 1995 zes snoezelruimtes aan, elk afgestemd op het type van gebruiker, en een badplaats. Het centrum richt zich op alle cliënten- en leeftijdsgroepen van personen die door een mentale of fysische beperking niet kunnen deelnemen aan reguliere recreatieactiviteiten.
- Stichting '**de Snoezelbus**' uit Rotterdam (Nederland) rijdt sinds 2008 rond met een stadsbus die is omgebouwd tot een volwaardige snoezelruimte. Particulieren en instellingen kunnen deze snoezelbus reserveren en zich zo de stress van een verplaatsing besparen. De snoezelbus stopt namelijk recht voor je voordeur. De bus is geschikt voor zowel kinderen als volwassenen met een verstandelijke beperking, niet aangeboren hersenletsel, dementie, autistische stoornis en chronische pijn en/of stress.

In een context waarin het snoezelen overal ter wereld stilaan ingeburgerd geraakt als ondersteuningsmaatregel voor personen met een handicap en dementerenden, mag Brussel als hoofdstad en misschien nog voornamer, centrale plaats in België en Europa niet achterop hinken. De concentratie aan zorginstellingen in en rond de hoofdstad is immers bijzonder groot. Bovendien valt te verwachten dat de vergrijzing van de Nederlandstalig-Brusselse bevolking voor de Vlaamse Gemeenschapscommissie zal leiden tot een zoektocht naar nieuwe zorginitiatieven en nog meer, naar initiatieven die aanvullend aan het pure verzorgingsaspect functioneren. De inrichting van een snoezelruimte valt dan ook perfect in te passen in de prioriteit die de VGC de komende jaren wil maken van de uitbouw van welzijns- en gezondheidsvoorzieningen in Brussel.

4.3 De Brusselse case

Uit een schriftelijke vraag (13 mei 2008) van Carla Dejonghe aan bevoegd collegelid voor welzijn Brigitte Grouwels blijkt dat enkel 'De Poolster' als VGC-zorginstelling in Brussel beschikt over een snoezelruimte. Deze ruimte is echter enkel beschikbaar in functie van het

behandelingsaanbod van de instelling en is dus niet open voor een ruimer publiek. Het Brussels gewest beschikt bijgevolg voorlopig over geen enkele publiek toegankelijke snoezelruimte.

In theorie kunnen Brusselse geïnteresseerden gebruik maken van de Vlaams-Brabantse infrastructuur. In de praktijk blijkt dit evenwel vaak onhaalbaar. In de eerste plaats is een verplaatsing van Brussel naar Zellik of Tielt-Winge voor velen te lang. Hierdoor lopen niet enkel de vervoerskosten voor instellingen op, maar dergelijke lange verplaatsingen zijn ook niet ideaal voor de beoogde gebruikersgroepen. Bovendien beschikken niet alle instellingen en organisaties over aangepast vervoer. Een georganiseerde uitstap naar een snoezelruimte vergt ook de nodige omkadering.

Dat Brussel wel degelijk veel potentiële gebruikers heeft voor een snoezelproject, blijkt duidelijk uit het (beperkte) behoeftenonderzoek dat in 2008 werd uitgevoerd door de vzw ‘Gehandicapten en Solidariteit’. Na een korte rondvraag in Brussel vonden zij al snel twaalf partners die geïnteresseerd zijn in een Brusselse snoezelruimte en er in de toekomst graag en op regelmatige basis gebruik van zouden maken.

Organisatie	Doelgroep
Onderweg vzw	Centrum voor gezinsplaatsing
Koninklijk Instituut Woluwe	Centrum voor doven en blinden
BuSO Neder-Over-Heembeek	Jongeren met een handicap
BuBaO SPES	Kinderen met een handicap
Zonnelied Tehuis niet-werkenden	Volwassenen met een handicap
BuSO Cardijnschool	Jongeren met een handicap
BuO Inkendaal	Kinderen met een handicap
't Kruispunt-Kapruin	Organisatie voor vrijetijdstrajectbegeleiding
BuO Kasterlinden	Kinderen en jongeren met een

	handicap
De Ark vzw	Personen met een verstandelijke beperking
Blindenzorg Licht en Liefde	Personen met een visuele handicap
Zonnelied dagcentrum/kortverblijf	Volwassenen met een handicap

In principe behoren alle scholen van het buitengewoon onderwijs in Brussel tot de potentiële doelgroep van een Brusselse snoezelruimte. (Men kan veronderstellen dat ook tal van instellingen voor de derde leeftijd, zowel als de lokale dienstencentra er mogelijk gebruik van zouden willen maken.) Leerlingen kunnen dan eerst in schoolverband proeven van het snoezelen en vervolgens hun ouders in aanraking brengen met de techniek.

5 Snoezelen: het financiële luik

Voor de inrichting van een snoezelruimte is de nodige expertise vereist. Achter een snoezelruimte schuilt steeds een weldoordacht concept dat doorheen de gehele ruimte moet worden doorgetrokken. Afhankelijk van de doelgroep kan men een relaxatiekamer en/of een stimulatiekamer inrichten. De aankoop van materiaal, de huur of verwerving van een lokaal, de inrichting ervan, de promotie en administratieve omkadering van een snoezelruimte; dit zijn variabele kosten, die slechts ingeschat kunnen worden als er duidelijkheid over het nagestreefde concept bestaat.

Om met een snoezelproject van start te kunnen gaan in Brussel en om de nodige investeringen zo efficiënt mogelijk te maken, lijkt het ons opportuun om een snoezelruimte te integreren in bestaande Brusselse infrastructuur en zorginitiatieven. Instellingen en organisaties waarmee men samen op zoek kan gaan naar een geschikte ruimte zijn bijvoorbeeld Kind & Gezin, de lokale dienstencentra, gemeenschapscentra, woonzorgcentra, etc.

In elk geval moeten we durven wijzen op de meerwaarde die een dergelijk project voor Brussel en haar hinterland te bieden heeft.